

DIŞ TİCARETİN GÜMRÜK VERGİLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: MERSİN İLİ ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME¹

Abdullah Burhan BAHÇE*-Adnan ÖZDEMİR**

Öz

Gümrük vergileri, Türkiye'de hem ithalat hem de ihracat işlemlerinde uygulanmakta ve çoğunlukla ithalat işlemlerine eklenmektedir. Uzun yıllar boyunca vergi gelirlerinin önemli bir kısmını oluşturan bu vergiler, ekonomik entegrasyon ve çeşitli ikili ve çok taraflı anlaşmalar sayesinde diğer yerel vergilerden muaf tutulmaktadır. Ancak gümrük vergilerinin sanayi sektörü üzerindeki etkileri, özellikle yerli üreticiler üzerindeki etkisi hâlâ yeterince anlaşılmamış bir konudur. Bu çalışma, Mersin ilindeki organize sanayi bölgeleri açısından dış ticaretin gümrük vergileri üzerindeki etkilerini incelemeyi hedeflemekte ve bu vergilerin devlet bütçesindeki yerini ele almaktadır. Araştırma, 2009-2022 yılları arasında Mersin organize sanayi bölgesinde toplanan gümrük vergileri verilerini temel almakta; TUIK verileri, akademik çalışmalar, YÖK tezleri, ilgili odaların resmi sayfaları ve çeşitli kurumlardan alınan bilgilerle desteklenmektedir. Toplanan bilgiler, betimleyici analitik bir araştırma ile karşılaştırılarak tartışılmıştır. Sonuçlar, Mersin'in dış ticaretinde 2019 yılına kadar bir iyileşme yaşandığını ve ithalat kapasitesinin güçlendiğini göstermiştir. Bu iyileşmede serbest bölge ve gümrüklü antepoların Mersin ilinin ihracatına katkısı etkili olmuştur. Ancak, 2020 yılı ve sonrasında pandemi ve deprem gibi olumsuz durumlar nedeniyle faaliyetlerdeki trendin düşüğe geçtiği gözlenmiştir. 2009-2023 yılları arasında Mersin'deki sanayi girişimlerinin Türkiye içindeki payı %2.20- %2.30 aralığında sabit kalmış, bu durum Mersin'in sanayi açısından istikrarlı bir performans sergilediğini fakat diğer bölgelerle belirgin bir fark yaratmadığını göstermektedir. Bu çalışma, ekonomik ve ticari politikaların sürdürülebilir büyüme için dikkatli bir şekilde yönetilmesinin kritik önemini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dış ticaret politikası, Gümrük vergileri, Organize sanayi bölgeleri.

Jel kodu: H20, H25, K34, F38

Effects of Foreign Trade on Customs Duties: An Evaluation with Regards to Mersin Province Organized Industrial Zones

Abstract

Customs duties in Turkey are levied on both import and export transactions, primarily added to import transactions. These taxes, which have constituted a significant part of tax revenues for many years, are exempt from other local taxes thanks to economic integration and various bilateral and multilateral agreements. However, the impact of customs duties on the industrial sector, particularly domestic producers, remains poorly understood. This study examines the impact of foreign trade on customs duties from the perspective of organized industrial zones (OIZs) in Mersin province and investigates the position of these duties in the state budget. This research is based on customs duty data collected in the Mersin OIZ between 2009 and 2022 and is supported by TUIK data, academic studies, YÖK theses, official pages of relevant chambers, and information obtained from various institutions. The collected data were compared and discussed using a descriptive analytical method. The results showed that there was an improvement in Mersin's foreign trade and the import capacity was strengthened until

¹ Bu çalışma Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Uluslararası Ticaret ve Finansman Anabilim Dalında Doç. Dr. Abdullah Burhan BAHÇE'nin danışmanlığında yürütülen Adnan ÖZDEMİR'in "Dış Ticaretin Gümrük Vergileri Üzerindeki Etkileri: Mersin İli Organize Sanayi Bölgeleri Açısından Bir Değerlendirme" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

* Prof. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Maliye Bölümü, Mali Hukuk Ana Bilim Dalı, abdullah.bahce@dpu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-4730-1332>

** Bilim Uzmanı, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Uluslararası Ticaret ve Finansman Ana Bilim Dalı, adnanozdemir3356@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0000-3809-272X>

2019. The contribution of free zones and bonded warehouses to Mersin province's exports was effective in this improvement. However, it has been observed that the trend in activities has decreased in 2020 and beyond due to negative situations such as pandemics and earthquakes. Between 2009 and 2023, the share of industrial enterprises in Mersin in Turkey remained constant between 2.20% and 2.30%, which shows that Mersin exhibited a stable performance in terms of industry but did not create a significant difference with other regions. This study highlights the critical importance of carefully managing economic and trade policies for sustainable growth.

Keywords: Customs duties, Foreign trade, Organized industrial zones.

Jel Code: H20, H25, K34, F38

1. Giriş

Ülkeler, dış ticaret yaparken genellikle gümrük vergileri gibi çeşitli vergilendirme yöntemleriyle karşılaşmaktadır. Dış ticaretten alınan vergilerin ithalat ve ihracat üzerinde inkâr edilemez bir etkisi bulunmaktadır. Bu vergiler, ithalat ve ihracat faaliyetlerine etkide bulunarak yerel üreticilerin rekabet gücüne katkıda bulunmaktadır. Dış ticaret yapılırken, ulusal üreticilerin korunması önemlidir. Bu bakımdan tedarikçi ülke seçimi ve ithalat politikaları göz önünde bulundurulması gereken faktörlerdendir. Çünkü doğru tedarikçi seçiminin, ithalat sürecinin kesintisiz ve başarılı bir şekilde ilerlemesine katkı sağlamasının yanı sıra; yabancı tedarikçilerle iş birliğinin, uluslararası ticaret ağını genişletme ve karlı pazarlara erişim sağlama imkânı bulunmaktadır. İthalat ve ihracat faaliyetlerinin olumlu ve olumsuz etkilerinin göz önünde bulundurulması gibi dış ticaret stratejilerinin belirlenmesi önemlidir. Dış ticaretin karmaşıklığının ortadan kaldırılması ve ülkelerin karşılaştığı vergi sistemlerinin anlaşılabilir olması kritik öneme sahiptir. Çalışmanın önemi, dış ticaretin karmaşıklığını ve ülkelerin karşılaştığı vergi sistemlerini anlamak ve dış ticaretin gümrük vergileri üzerindeki etkilerini ortaya koymaktır. Bu açıdan dış ticaretteki önemli etkisi nedeniyle analize Mersin ili organize sanayi bölgeleri dâhil edilmiştir.

Türkiye’de özellikle Mersin ilinin bulduğu bölge için, gümrük vergilerinin etkileri çok önemlidir. Bu vergiler, yerel ekonomiyi doğrudan etkilemekte ve belirli sektörlerin rekabet avantajını belirlemektedir. Mersin Limanı, Türkiye'nin coğrafi avantajları ve jeopolitik konumu sayesinde Doğu Akdeniz'in en önemli lojistik ve ticaret merkezlerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Bu stratejik konum, limanın bölgesel ticaretin ve ekonomik faaliyetlerin merkezinde yer almasına olanak tanımaktadır. Mersin'in gümrük vergilerinden etkilenme türü ve düzeyi ile vergilerin organize sanayi bölgeleri üzerindeki etkilerini anlamak Mersin ilinin yerel üretim ve istihdam üzerinde stratejiler üretmesine olanak sağlayabilmektedir. Bununla birlikte, Mersin ili içinde bulunduğu bölgenin ekonomik kalkınmasına da önemli ölçüde katkı sunabilmektedir. Bu nedenle, bu çalışma Mersin ili organize sanayi bölgeleri açısından dış ticaretin gümrük vergileri üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamakta ve gümrük vergilerinin bölgesel ekonomik kalkınma üzerindeki dolaylı etkilerini de değerlendirerek, mevcut vergi politikalarının etkinliğini analiz etmektedir.

Çalışmada ele alınan ve bu konuda yapılmış daha önceki çalışmaların bulguları da karşılaştırılmış ve çalışmada elde edilen sonuçlarla diğer çalışmaların ortak noktaları vurgulanmıştır. Bu kapsamda ele alınan bazı çalışmalarda dış ticaretten alınan vergilerin günümüzde etkin biçimde kullanıldığı ve ağırlığının ithalat üzerinden alınan vergilerde olduğu ve kamusal finansmanda dolaylı vergilerin tercih edildiği vurgulanmaktadır (Gerekli, 2014, s. 25; Kolçak, 2013, s. 188; Tokathoğlu, 2005, s. 69). Bazı çalışmalarda ise dış ticaret üzerinden alınan vergilerin herkes tarafından eşit olarak yüklenilmesi ve haksız rekabetin önlenmesinin altı çizilmektedir (Kalpalı, 2007, s. 192). Diğer bazı çalışmalar gümrük vergileri ile yasal mevzuatın sadeleştirilerek vergiye uyumun artırılmasında etkin hale getirilecek otomasyon sistemi ile gümrük işlemlerinin kolaylaştırılmasını önermekte (Şahin, 2017, s. 136) ve son olarak bazı çalışmalarda ise ihracat yapan işletmelerin dış ticaret sermaye şirketleri

yoluyla dolaylı ihracat yapabilecekleri gibi ortak ihracat grupları oluşturarak da ihracat performanslarını artıracabilecekleri önerisi vurgulanmaktadır (Atabay, 2005, s. 214). Çalışmada aynı zamanda Mersin ili gibi sektörel dönüşüme uğrayan illerde (Tomak, 2010, s. 44)'de vurgulanan faktörlere ilişkin öneriler sunulmuştur.

1.1. Kavram Olarak Dış Ticaret ve Gümrük Vergisi

Tarih boyunca ticaret, farklı kültürler ve medeniyetler arasında bir köprü görevi görmüş ve ekonomik kalkınmanın yanı sıra kültürel alışverişi de teşvik etmiştir (Gürsoy, 2007, s. 29). Eski çağlardan itibaren ülkeler kendi sınırları dışındaki diğer ülkelerle mal ve hizmetlerin alım-satımını gerçekleştirmek amacıyla “*dış ticaret*” adı altında alışverişlerde bulunmuşlardır (Toroslu, 1999, s. 1). Dış ticaret yasaları bu çerçevede geliştirilmiş, uluslararası ticari ilişkilerde yerel yasalar, sigortacılık ve taşımacılık kuralları ile uluslararası ticari teamüller ve ilişki kurulan ülkenin mevzuatı çerçevesinde uygulanmaya devam etmiştir (Kemer, 2005, s. 3).

Kuşkusuz ki dış ticarettten alınan vergilerde en uzak geçmişe sahip vergi türü, gümrük vergisidir. Gümrük vergisi mal ve hizmetlerin sınırı aşması ile alınmakta ve bu malların, sınırı aşması halinde ihracat, ithalat ve transit geçişler ile meydana gelmektedir. Bu nedenle gümrük vergileri ihracat, ithalat ve transit gümrük vergisi olmak üzere üç kısımdan oluşmakta ve geçmiş yıllarda ithalat üzerinden alınan vergiler spesifik vergilerden alınmış olsa da günümüzde alınan vergiler daha çok advalorem esasına dayalı alınmaktadır (Tokatlıoğlu, 2005, ss. 48-49). Ülkelerin ithal ettikleri malların, üretimdeki iç piyasayı korumak ve gelir elde etmek amacıyla basit uygulanabilirliği açısından ithalat vergilerinden gelir elde edilmekte ve ayrıca lüks sayılan tüketim malları sınırlandırılıp döviz ihtiyacı azaltılarak tasarruf sağlanmaktadır. İthalattan alınan vergiler; katma değer vergisi, özel tüketim vergisi, ithal harcı, tek maktu vergisi, ilave gümrük vergisi olarak sıralanabilmektedir (Kolçak, 2013, s. 196; Şahin, 2017, s. 8).

Bir işletmenin ürünlerini uluslararası pazarlara satması olarak tanımlanan ihracat, mevcut ihracat ve gümrük kurallarına uygun olarak gerçekleşmekte ve işletmelerin ürünlerini daha geniş bir kitleye sunarak uluslararası pazarlarda satış yapmasını sağlamaktadır. Bu süreç, işletmelerin dış pazarlara girişini kolaylaştırmakta ve riskini azalmaktadır (Atabay, 2005, s. 11). Gümrük vergileri ve diğer ithal vergiler ithal malların maliyetini yükseltirken ihracat vergileri ihraç mallarının iç maliyetini düşürmektedir. İhracat vergisi gümrük vergisine benzer ürünlerin arz ve talep esnekliklerine bağlanması ithal ürünlerinin maliyet oranıyla, ihraç ürünlerinin maliyetini indirerek, tüketim oluşumunun ithal ürünlerinden ihraç mallarına kaymasına ve ülke kaynaklarının ihracat endüstrisinden ithal ikamesi endüstrilere aktarılması neden olmakta ve ihracat üzerinden alınan vergiler destekleme fiyat istikrar fonu ile telafi edici vergiden meydana gelmektedir (Kolçak, 2013, s. 205).

Gümrük vergileri, ülkelerin gümrük tarifeleri tarafından belirlenen ve ithal edilen veya ihraç edilen malların değerine göre hesaplanan vergilerdir (Akdoğan,1991, s. 555; Tuncer, 2001, s. 4). Spesifik ve advalorem olmak üzere iki ana sınıfa ayrılmakta ve bileşik vergiler ise her iki türden de unsurlar içermektedir (Tuncer, 2001, s. 12). Gümrük vergileri, yerel üreticileri korumak, belirli sektörleri desteklemek ve uluslararası ticarete yer almak gibi çeşitli amaçlar için kullanılabilir (Seyitoğlu, 2001, s. 130; Üyümez & Gültekin, 2016, s. 345). Günümüze kadar olan dönemde vergilerin büyük bir bölümünü dış ticaret işlemleri almaktayken, günümüz şartlarında ticaretin serbestleşmesi ve tarife indirimleri gibi sebeplerle gümrük vergilerinin toplam vergi gelirleri içindeki payı önemli düzeyde azalmıştır (Üyümez & Gültekin, 2016, ss. 346-347). Türkiye ve Avrupa Topluluğu arasında gerçekleşen Ankara Antlaşması ve Katma Protokol kapsamında Topluluk kökenli sanayi ürünleri için gümrük vergileri Türkiye'nin Avrupa pazarlarına daha fazla entegrasyonunu sağlamak ve Türk sanayi ürünlerinin Avrupa pazarlarında rekabet edebilirliğini artırmak amacıyla atılan adımlardan bazılarıdır

(Bahçe & Dönmez, 2017, s. 173; Çimen, 1996, s. 137; Tokatlıoğlu, 2005, s. 57). Özellikle Türkiye'nin AB'ye üye olmadığı halde Gümrük Birliğine üye olan bir ülke konumunda olması yasal çerçevede bazı değişiklik yapılmasını kaçınılmaz kılmış, bu bölgede gerçekleşen ticaret ve diğer gümrük işlemlerinin düzenlenmesini ve kontrol edilmesini sağlamıştır (Bahçe & Dönmez, 2017, s. 173; Gök, 2015, s. 7). Öte yandan dış ticaret üzerinden alınan vergilerin amaçları incelendiğinde şu başlıklar sıralanabilir; dış ödeme dengesizliklerinin giderilmesi, dış rekabetten korunma, devlet bütçesine gelir sağlamak, iç ve dış politika aracı olarak kullanmaktır (Aliyev, 2006, ss. 15-17; Gerekli, 2014, ss. 24-25; Kolçak, 2013, ss. 191-192; Seyitoğlu, 2001, ss. 118-130).

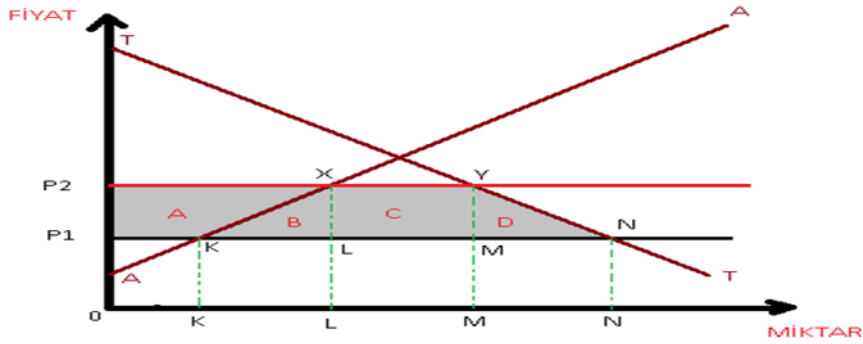
1.2. Gümrük Vergilerinin Ekonomik Etkileri

Gümrük vergilerinin etkileri, kısmi (dar) denge veya genel (geniş) denge açısından ele alınabilmekte ve ilk durumda, sadece o endüstri üzerindeki etkiler dikkate alınırken, ikincisinde ekonominin genelinde meydana gelen etkiler göz önünde bulundurulmaktadır. Ancak, kısmi (dar) denge yaklaşımı ele alındığında aşağıda bulunan yorumlar yapılabilmektedir (Seyitoğlu, 2001, s. 133):

Şekil-1'de yer alan dikey eksen fiyatı ve yatay eksen ise miktarı gösterirken, AA ve TT ele aldığımız malın arz ve talep eğrilerini göstermektedir (Altıntaş, 2021, s. 56; Seyitoğlu, 2001, s. 133). Serbest dünya fiyatı P1 olarak belirlenmiş olup P1'in yurtiçi tüketimi ON kadardır. Bu miktarın OK kadarı yerel üretimden sağlanırken, geri kalan KN miktarı ise ithalat yoluyla karşılanmakta ve birim başına P1P2 miktarında spesifik vergi uygulandığında, yurtiçi fiyat OP2'ye yükselirken, yerli üretimde artış gözlenmekte (KL kadar artarak OL'e ulaşır) ve tüketim ise azalmaktadır (MN kadar azalarak OM olur). İthalattaki daralmanın bir kısmı tüketimdeki azalmadan, diğer kısmı ise yerli üretimin ithalatın yerine geçmesinden ortaya çıkmaktadır (Altıntaş, 2021, ss. 55-57; Seyitoğlu, 2001, s. 133).

Şekil 1

Gümrük Vergilerinin Kısmi Denge Analizi*

Kaynak: Altıntaş, 2021, s. 56. * A: Arz edilen, T: Talep edilen, P1: Serbest dünya fiyatı

Gümrük vergilerinin ekonomi üzerinde 5 ana başlıkta etkisi bulunmaktadır; üretim-koruma, tüketim, dış ticaret ve bölüşüm etkileri ile Hazineye gelir sağlama olarak ifade edilebilir (Altıntaş, 2021, ss. 53-54)

1.2.1. Üretim (Koruma) Etkisi

Gümrük vergileri, yerli üreticileri dış rekabetten korumak ve yerli üretimin artmasını sağlamak amacıyla uygulanmakta ve bu vergilerin geliri genellikle ikinci planda tutulsa da ithal malların tarifelerine zam yaparak iç piyasada yerli ürünlerin rekabet avantajını artırmakta ve bu durum, sanayi sektörlerine ve ekonomiye olumlu etkiler sağlayabilmektedir. Başlangıçta ekonomik koruma zorluklarıyla karşılaşılabilen, ancak kısa vadede tarifelerin artmasıyla yerli üreticiler kâr edebilmekte ve uzun vadede ise, etkili olmayan kaynaklar daha verimli sektörler yönlebilmektedir

(Kalpalı, 2007, ss. 170-171). Korumanın azaltılması veya kaldırılması, bazı sektörlerin zarar görmesine neden olabilmekte, ancak aşırı koruma durumunda olan bu sektörler rekabetçi baskıdan uzak, verimsiz ve etkin olmayan hale gelebilmektedir. Sonuç olarak, koruyucu tarifelerin kaldırılmasıyla birlikte sektör rekabeti ve verimlilik artabilmekte ve ekonomiye olumlu etkiler sağlanabilmektedir (Karluk, 2007, s. 277).

Grafikte gösterildiği gibi, P1'den P2'ye fiyatların yükselmesiyle birlikte üretim miktarı K'den L'ye artmakta ve bu durum, üreticilerin sadece üretim maliyetlerini karşılayabilecekleri anlamına gelmektedir. Bu nedenle, arz esnekliği ne kadar yüksek olursa, fiyat artışının üretim genişlemesi üzerindeki etkisi o kadar belirgin olmaktadır (Seyitoğlu, 2001, s. 134).

1.2.2. Tüketim Etkisi

Gümrük vergisinin iç piyasalarda fiyatları yükseltmesi sonucunda tüketicilerin alım gücünün azalması ve dolayısıyla tüketimin düşmesine "*tüketim etkisi*" denilmekte ve bu durum, özellikle ithal ürünlerin talep esnekliğine bağlı olarak değişebilmekte ve talep esnekliği ne kadar büyükse, tüketimdeki azalma da o kadar belirgin olmaktadır. Yüksek bir talep esnekliği durumunda, fiyat artışının daha fazla tüketimi azaltacağı gözlemlenmekte; çünkü artan fiyatlar, tüketicilerin daha az mal satın almasına ve dolayısıyla refahlarında bir düşüşe neden olmakta ve gümrük vergisi kayıpları reel bir kayıp olarak kabul edilmektedir (Karluk, 2003, s.176).

Gümrük vergilerin fiyatları P1P2 kadar artması sonucu MN miktarı kadar azalmıştır ve YMN (D) üçgenin alanı, tüketici refahındaki azalmayı ifade etmektedir. İthal malının fiyat esnekliği ne kadar yüksekse, herhangi bir fiyat artışının sonucunda tüketimdeki azalma da o ölçüde fazla olacaktır (Seyitoğlu, 2001, s. 135).

1.2.3. Dış Ticaret Etkisi

Gümrük vergilerinde tarifenin üzerine konulan ek vergiler, söz konusu malın ithalatını azaltarak yurtiçinde üretim artışı sağlayabilmekte ve bu durum, dış ticaret üzerinde de bir etkiye sahip olmaktadır (Tuncer, 2001, s. 17). Grafikte dış ticaret etkisi KL ve MN eğrileri ile gösterilmektedir.

Gümrük vergilerinin dış ticaret üzerindeki etkisi, birkaç faktöre bağlıdır. Vergi oranı yüksek olduğunda ithalat azalmakta ve dış ticaret etkisi artmaktadır (Kolçak, 2013, ss. 190-191). Malın ithalat esnekliği de önemli unsur olup; yüksek esneklik, ithalatın fiyat artışına duyarlılığını ifade etmekte ve dış ticaret etkisini artırmakta; bunun yanı sıra yurtiçi üretim kapasitesi sınırlıysa, gümrük vergisinin ithalatı azaltmadaki etkisi de sınırlı olmakta ve ayrıca, ithal ürünlerin yerli ürünlerle ikame edilebilir olup olmaması da önemli olup; ikame edilebilir ürünler varsa, yerli üretimi teşvik edebilirler. Bu etkilerin sonuçları çeşitlidir ve gümrük vergilerinin dış ticaret üzerindeki etkisi, yurtiçi üretimde artış, istihdamda artış, yerel sanayinin korunması ve dış ticaret açığının azalması gibi olumlu sonuçlara neden olabilmektedir (Kolçak, 2013, ss. 191-192). Ancak, tüketiciler için daha yüksek fiyatlar, ithal ürünlere erişimde azalma, rekabette azalma ve verimsizliğin artması gibi olumsuz sonuçlar da ortaya çıkabilmektedir (Kolçak, 2013, s. 205).

1.2.4. Bölüşüm (Yeniden Dağıtım) Etkisi

Gümrük vergileri, gelirin tüketiciden üreticiye doğru yeniden bölüşümüne bir etki yapmakta ve şekil 1'de gösterilen tüketiciden üreticiye gösterilen bölüşüm alanı (A) ile gösterilmekte ve buna bölüşüm etkisi ya da yeniden dağıtım etkisi denilmektedir (Karluk, 1998, s. 143). Gümrük vergileri altında tam rekabet koşullarında, endüstri dengesi, verimliliği düşük olan firmaların piyasada kâr elde edebilecekleri bir seviyede tutulmasını sağlamakta ve verimliliği düşük olan firmalar, maliyetleri piyasa dengesine ulaştığında bu dengeyi korumaktadırlar. Bu tür firmalara "*marjinal firma*" denilmekte ve üretim maliyetlerinin altında çalışan firmalar, normalin ötesinde bir kâr elde ettiklerinde; buna "*üretici*

rantı" adı verilmekte ve üretici rantı, esasında tüketicilerden üreticilere bir gelir transferi olarak da görülebilmektedir (Aliyev, 2006, s. 20).

Gümrük vergisi uygulandığında, ekonomide fiyatlar artmakta ve bu durum marjinal firmalar için üretici rantı elde etmelerini sağlamaktadır. Son giren firmanın maliyeti piyasa fiyatına ulaştığında, endüstri sektöründe denge yeniden sağlanmakta ve marjinal firma için normalin ötesinde kar ortadan kalkmış olmaktadır (Karluk, 2003, s. 177). Grafikte olduğu gibi P1 den P2 ye yükselen mal üretici rantı elde etmekte ve bunun gibi yeni piyasaya giren her firma verimliliği kadar normal-üstü kâr elde etmiş olmaktadır. Ancak piyasaya en son giren firma marjinal maliyetinin piyasa dengesini korumakta ve bu noktadan sonra endüstri dengesi yeniden sağlanmakta ve normal kazanç sifıra eşitlenmektedir (Seyitoğlu, 2001, s. 135). Yani tüketiciden üreticiye yeniden dağıtım sağlanmış olmaktadır. Buna göre gümrük tarifesinin P1 den P2 ye yükseltilmesi üreticiden sağladığı toplam rant geliri "A" yamuk alanını göstermektedir (Seyitoğlu, 2001, ss. 135-136). İşsizliği bulunan bir ekonomi piyasasında gümrük tarifeleri rakip ürünlerinin üretimini arttırdığından dolayı tam çalışma alanı oluşturmaya çalışmaktadır. Lakin herhangi bir ülkenin ithalat satışını kısması ihracat yapacak ülke için işsizliğin doğmasına neden olabilmektedir (Aliyev, 2006, ss. 21-22).

1.2.5. Gelir Etkisi

Gümrük vergilerinin yükseltilmesi durumunda toplanacak ek bir gümrük vergisi kamu gelirlerini artırmakta ve bu da vergi kuramında verginin gelir etkisi olarak tanımlanmaktadır. Ancak yasaklayıcı bir kuram uygulanması durumunda gümrük vergisinin geliri sıfır olmaktadır (Tuncer, 2001, s. 17). Gümrük vergileri farklı ülkelerin bütçelerinde farklı bir biçimde yer tutmakla birlikte, bilhassa az gelişmiş ülkelerin ülke hazinesinde önem arz edecek şekilde gelir kaynağı olmakta ve ülkeler gümrük vergisinin düşük maliyetlerle ve kolay tahsil edilebilecek özelliğinden dolayı bu gelir kaynaklarını daha çok kullanmaktadırlar. Buradaki amaç düşük maliyetlerle ve dolaylı vergilerle halkın yoğun olarak tüketilmekte olan mallar üzerine entegre edilmesidir. Bunlar yapılırken malın talep esnekliğine dikkat edilmeli, çünkü talep esnekliğine yapılan yüksek tarife tüketimin azalmasına sebep olabilmekte ve bu nedenle talep esnekliği önemsenerek uygulanacak olan tarife oranı toplam vergi gelirini hat safhaya çekmek için optimal bir şekilde tespit edilmelidir (Kılınç, 2014, s. 21).

Toplam vergi geliri, ithal edilen miktar ve birim başına verginin çarpılması ile bulunmaktadır: $LM \times P1P2$ ye eşittir ve bu ise "C" dikdörtgenin gümrük tarifesinin gelir etkisini göstermektedir. Az gelişmiş ülkeler için gümrük vergileri hazinenin önemli kaynaklarından biri olarak kabul edilmektedir (Seyidoğlu, 2001, s. 135).

2. Yöntem

Gümrük vergilerinin dış ticaret ve yerel ekonomi üzerindeki etkilerini anlamak, dış ticaret stratejilerini belirlemede ve yerel ekonominin güçlendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, bu çalışmanın amacı ihracat performansının artırılmasına yönelik Mersin ili bazında ulaşılan bulguları inceleyerek sürdürülebilir bir büyüme için bölgenin ekonomik yapısını ve ticaret potansiyelini ortaya koymaktır.

Özellikle Mersin ilinin bulunduğu bölge için, gümrük vergilerinin etkileri çok önemlidir. Bu vergiler, yerel ekonomiyi doğrudan etkilemekte ve belirli sektörlerin rekabet avantajını belirlemektedir. Mersin'in gümrük vergilerinden nasıl etkilendiğini anlamak, hangi sektörlerin üretiminde avantajlı olduğunu belirlemek için kritik öneme sahiptir. Ayrıca, uygulanan gümrük vergilerinin organize sanayi bölgeleri üzerindeki etkilerini anlamak da önemlidir. Bu etkiler, yerel üretim ve istihdam üzerinde büyük bir etkiye sahip olabilmekte ve bölgelerin ekonomik kalkınmasını önemli ölçüde etkileyebilmektedir. Sonuç olarak, gümrük vergilerinin dış ticaret ve yerel ekonomi üzerindeki etkilerini anlamak, dış ticaret stratejilerini belirlemede ve yerel ekonominin güçlendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

2.1. Araştırma Deseni

Çalışma, betimsel içerik analizi yöntemi kullanılarak yürütülen nitel bir araştırmadır. Betimsel içerik analizi yöntemi, araştırma konusuyla ilgili mevcut verilerin sistematik bir şekilde incelenmesini ve anlamlı kategorilere ayrılarak yorumlanmasını sağlayan bir nitel araştırma yöntemidir. Merriam (1998) durum çalışmalarını amaçlarına göre betimleyici, yorumlayıcı veya değerlendirmeci çalışmalar olarak sınıflandırmıştır (Subaşı & Okumuş, 2017, s. 422). Betimsel çalışmadan kastedilen, araştırma konusuna ilişkin unsurların kendi bağlamları içinde açıklanması ve tasvir edilmesi ile özellikleri hakkında açıklayıcı verilerin kullanılmasıdır (Demir, 2024, s. 315). Araştırmada betimleyici özellikler (tablo ve grafiklerle veri sunumu) ve analitik özellikler (yüzdeler, oranlar ve diğer istatistiksel hesaplamalar yoluyla veri yorumlaması) bir arada kullanılmıştır.

2.2. Veri Kaynakları

Mersin organize sanayi bölgesi 2009-2023 yıllarına ait gümrük vergilerine dair veriler Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), daha önce yazılan kitaplardan, internet sayfalarından, yazılan makalelerden, Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tezlerinden, ilgili odaların ve kurumların resmî sayfalarından gerekli bilgiler bu araştırmanın veri kaynaklarını oluşturmaktadır.

2.3. Verilerin Analizi

Gümrük vergilerinin devlet bütçesindeki yeri ele alınarak, dış ticaret faaliyetlerinin bu vergiler üzerindeki etkileri betimsel bir yaklaşımla analiz edilmektedir. Çalışmada öncelikle dış ticaret ve gümrük vergileri tanımlanmakta, daha sonrasında gümrük vergilerinin ekonomi üzerindeki etkileri açıklanmakta ve betimleyici analitik araştırma deseni vasıtasıyla elde edilen veriler yorumlanarak neden sonuç ilişkileri irdelenmektedir. İlgili veriler benzer sonuca ulaşan diğer çalışmalarla karşılaştırılarak geçmişten günümüze Mersin ilinin dış ticaretine ilişkin sonuç ve öneriler sunulmaktadır. Çalışmanın sonuçları, Mersin ilinin Türkiye'deki diğer illere kıyasla ekonomik anlamda artan bir rolü olduğunu göstermektedir.

2.4. Araştırma Etiği

Bu çalışma, araştırma etiği ilkelerine tam olarak uygun şekilde yürütülmüştür. Verilerin toplanması sürecinde, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) kaynaklarından elde edilen verilere öncelik verilmiştir. Veri toplama sürecinde gizlilik ve güvenilirlik prensipleri titizlikle takip edilmiştir. Toplanan verilerin analizinde istatistiksel yöntemler kullanılarak, objektif ve tarafsız bir şekilde sonuçlar elde edilmiştir. Araştırmanın sonuçları, bilimsel topluluğa açık ve erişilebilir bir şekilde sunulmuştur, böylece bilgi paylaşımı ve bilimsel ilerleme desteklenmiştir.

3. Bulgular

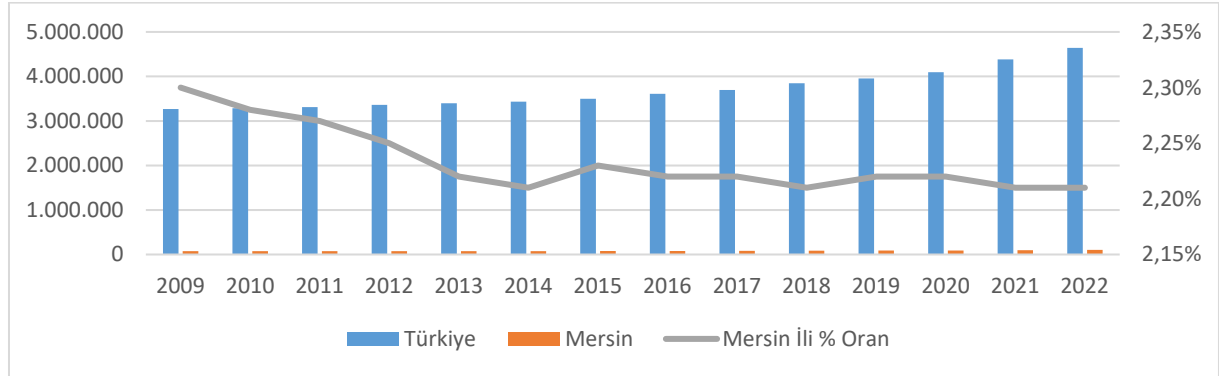
Dış ticaret, global ekonomik entegrasyonun temel taşlarından biri olarak kabul edilmekte ve ülkelerin ekonomik yapılarını dönüştürme gücüne sahip olmaktadır. Gümrük vergileri ise, dış ticaret politikalarının en önemli araçlarından biri olarak öne çıkmaktadır. Bu vergiler, bir yandan yerel sanayileri koruma altına alırken, diğer yandan uluslararası rekabet koşullarını şekillendirmektedir. Türkiye'nin dış ticaret yapısında da gümrük vergileri, özellikle sanayi ürünleri üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu çalışma, Mersin ili organize sanayi bölgeleri açısından, dış ticaretin gümrük vergileri üzerindeki etkilerini detaylı bir şekilde incelemeyi amaçlamıştır.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2024 verilerine göre, Mersin iline ilişkin sanayi girişimleri sayılarında 14 yıllık süreçte artış meydana gelmişse de ülke geneliyle kıyaslandığında hemen hemen genele yakın bir yüzdelik diliminde seyrettiği görülmektedir. 2009 yılında sanayi sayısı 75.239

iken ülke içerisinde yüzdelik payı %2,30'dur. Ancak 2010 yılına gelindiğinde ise sanayi sayısında %0.02 azalma olmuştur. 2011 yılında rakamsal olarak payı artmasına rağmen ülke içerisinde sanayi sayılarında payı azalmıştır. 2012 yılında sanayi verileri rakamsal anlamda artmasına rağmen bir önceki yıla göre yüzdelik payı düşmüştür. 2013 yılında hem rakamsal bazda hem de yüzdelik payında düşüş meydana gelmiştir. 2014 yılında rakamsal bazda artış olmasına rağmen ülke bazındaki payı düşmüştür. 2015 yılında Mersin ilinde girişilen sanayi sayısında 2.024 artış olmasına rağmen oranı %0.02 olarak seyir göstermiştir. 2016 yılında 2.175 sanayi girişimi olmasına rağmen bir önceki yıla göre oransal anlamda Türkiye genelinde %0.01 bir azalma oluşmuştur. 2017 yılında 1.779 girişim olmasına rağmen önceki yıla göre ülke genelinde %0.07'lik bir artış olmuştur. 2018 yılına gelindiğinde ise girişilen sanayi sayısında 3.198 artış olmasına rağmen Türkiye genelinde %0.01 azalma olmuştur. 2019-2020 yıllarında girişilen sanayi sayısında önceki yıllara göre nispeten artış yaşanmasına rağmen oransal anlamda sabit kaldığı gözlemlenmektedir. 2021-2022 yıllarında tıpkı bir önceki iki yıl gibi oransal anlamda sabit olduğu görülmektedir. Mersin İlinin 2009-2022 yılına bakıldığında girişilen sanayi, rakamsal bazda artmasına rağmen Türkiye içindeki payının nispeten sabit kaldığı görülmektedir. Genel anlamda %2.20 ile %2.30 arasında dalgalanmaktadır.

Şekil 2

Mersin İli Girişilen Sanayi Verileri

Kaynak: TÜİK, 2024.

Tablo 1. Mersin ili sanayi sektörünün Türkiye'nin gayrisafi yurtiçi hasılası içindeki payını (2011-2022 yılları arasında) göstermektedir. Mersin ilinin yıllara göre Türkiye'deki payı şekil 2'de gösterilmiştir.

Tablo 1

Mersin İli Sanayi Sektörünün Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla İçindeki Payı

Yıl	Bölge Kodu	Bölge Adı	İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Cari Fiyatlarla *GSYH (2011-2022 Bazlı: Sanayi)	Yüzdelik Dilim
2011	TR	Türkiye	1404927615	
2012	TR	Türkiye	1581479251	
2013	TR	Türkiye	1823427315	
2014	TR	Türkiye	2054897828	
2015	TR	Türkiye	2350941343	
2016	TR	Türkiye	2626559710	
2017	TR	Türkiye	3133704267	
2018	TR	Türkiye	3761165557	
2019	TR	Türkiye	4317809824	

2020	TR	Türkiye	5048567945	
2021	TR	Türkiye	7256141737	
2022	TR	Türkiye	15011775979	
2011	TR622	Mersin	3242943	%0,23
2012	TR622	Mersin	3619855	%0,23
2013	TR622	Mersin	4109727	%0,23
2014	TR622	Mersin	5007905	%0,24
2015	TR622	Mersin	5876524	%0,25
2016	TR622	Mersin	6764248	%0,26
2017	TR622	Mersin	8013894	%0,26
2018	TR622	Mersin	9930529	%0,26
2019	TR622	Mersin	11001637	%0,25
2020	TR622	Mersin	13957233	%0,28
2021	TR622	Mersin	22077762	%0,30
2022	TR622	Mersin	47048942	%0,31

Kaynak: TÜİK, 2024. *GSYH: Gayrisafi Yurtiçi Hasıla

Tablo 1, İktisadi faaliyet kollarına göre cari fiyatlarla GSYH, sanayi sektörünün Türkiye ve Mersin ili için yüzdeler dilimlerini ortaya koymaktadır. Tabloya göre, Türkiye'nin gayrisafi yurtiçi hasılasındaki (GSYH) istikrarlı bir artış eğilimi olduğu gözlemlenmektedir. Özellikle, 2011'den 2022'ye kadar olan dönemde Türkiye'nin GSYH'sı önemli ölçüde genişlemiştir. Bu genişleme süreci, ekonominin büyüme performansında sağlam ve sürekli bir ivme izlediğini işaret etmektedir.

Aynı şekilde, Mersin'in ekonomik katkısı da dikkate değer bir artış göstermektedir. Mersin'in GSYH içindeki payı, 2011'den 2022'ye kadar olan dönemde istikrarlı bir şekilde yükselmiştir. Bu artış eğilimi, Mersin'in Türkiye ekonomisindeki rolünün giderek güçlendiğine işaret etmektedir.

Örneğin, Mersin'in GSYH içindeki yüzdeler dilimi, 2011'de %0,23 iken, 2022'de %0,31'e yükselmiştir. Bu durum, Mersin'in Türkiye ekonomisindeki payının ve etkisinin arttığını göstermektedir. Bu artışın arkasındaki faktörler arasında Mersin'deki sanayi faaliyetlerinin, ticaretin ve ekonomik büyümenin ivme kazanması gibi etmenler yer almaktadır. Bu veriler, Mersin'in ekonomik açıdan Türkiye'deki diğer bölgelere göre artan bir rol oynadığını göstermektedir. Bu artışın arkasındaki faktörler arasında Mersin'deki sanayi faaliyetlerinin ve ekonomik büyümenin artması yer alabilmektedir.

Tablo 2

Mersin İli İmalat Sanayi İthalat ve İhracat Verileri

Yıl	Bölge Kodu	Bölge Adı	Ekonomik Faaliyetlere	Ekonomik Faaliyetlere	Yüzdeler
			(ISIC, Rev.3) Göre İthalat (1000 ABD Doları): İmalat	(ISIC, Rev.3) Göre İhracat (1000 ABD Doları): İmalat	
		Türkiye	176235026	143193911	
2012	TR	Mersin	723750	737282	%0.51
	TR	Türkiye	196822807	141358198	
2013	TR623	Mersin	611950	756304	%0.54
	TR	Türkiye	187742215	147059418	
2014	TR624	Mersin	759116	950528	%0.65
2015	TR	Türkiye	166821237	134389890	

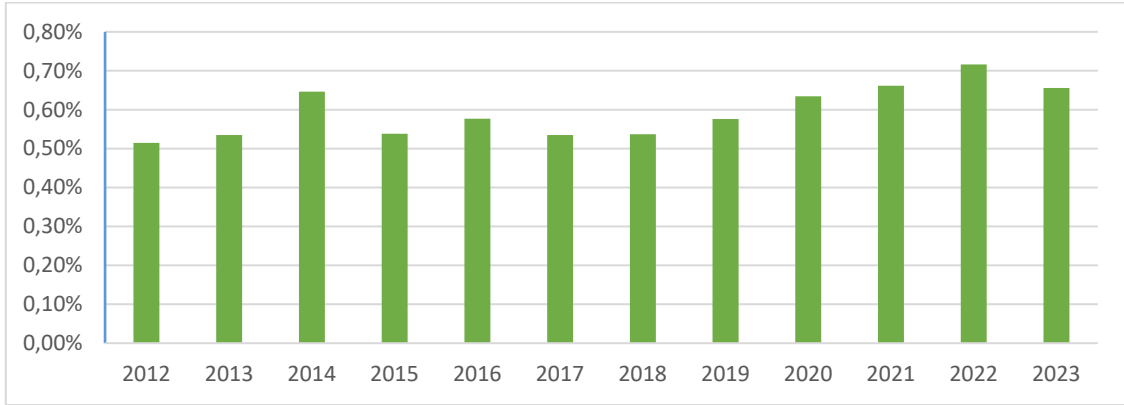
	TR625	Mersin	632913	723209	%0.54
	TR	Türkiye	167243395	133595801	
2016	TR626	Mersin	625023	770792	%0.58
	TR	Türkiye	190748102	147138203	
2017	TR627	Mersin	649144	786953	%0.53
	TR	Türkiye	175979178	157705154	
2018	TR628	Mersin	560099	846466	%0.54
	TR	Türkiye	154254057	161552341	
2019	TR629	Mersin	574127	930307	%0.58
	TR	Türkiye	169390832	150616445	
2020	TR630	Mersin	524793	955246	%0.63
	TR	Türkiye	194737553	200585491	
2021	TR631	Mersin	803376	1327071	%0.66
	TR	Türkiye	239156236	221819003	
2022	TR632	Mersin	1024452	1588553	%0.72
	TR	Türkiye	268759954	217954787	
2023	TR633	Mersin	1376517	1428946	%0.66

Kaynak: TÜİK, 2024.

Mersin ili ve Türkiye genelindeki ekonomik faaliyetlere (ISIC, Rev.3) göre imalat sektöründe gerçekleşen ithalat ve ihracat değerleri şekil 3'te gösterilmiştir.

Şekil 3

Mersin İlinin Yıllara Göre Ekonomik Faaliyetlere Göre Türkiye'deki İthalat Oranları

Kaynak: TÜİK, 2024.

Şekil 3, Mersin ili ve Türkiye genelindeki ekonomik faaliyetlere (ISIC, Rev.3) göre imalat sektöründe gerçekleşen ithalat ve ihracat değerlerini yıllara göre göstermektedir. İmalat sektöründeki ithalat ve ihracat değerleri, her bir yıl için ilgili bölgedeki ekonomik faaliyetlerin uluslararası ticaretteki rolünü yansıtmaktadır. Tabloya göre, Mersin ili ve Türkiye genelindeki imalat sektörüne ilişkin ithalat ve ihracat değerlerinde yıllara göre değişiklikler gözlemlenmektedir. İthalat ve ihracat değerleri genellikle birbirine yakın seviyelerde seyrederken, bazı yıllarda farklılık göstermektedir. Mersin ili açısından, imalat sektöründe gerçekleşen ithalat ve ihracatın, genel Türkiye seviyesine kıyasla daha düşük olduğu görülmektedir. Ancak, yıllara göre bu değerlerde artışlar yaşanmaktadır. Tablo 2'ye göre özellikle son yıllarda, Mersin'in imalat sektöründeki ihracat değerlerinde belirgin bir artış gözlemlenmektedir. Bu, Mersin'in imalat sektöründe uluslararası pazarlara daha fazla açıldığını ve

ihracat potansiyelinin arttığını göstermektedir. İthalat ve ihracat değerlerindeki bu değişimlerin arkasında çeşitli faktörler etkili olabilir. Örneğin, Mersin'in limanlarının ve lojistik altyapısının gelişimi, uluslararası ticaretin kolaylaşmasına ve ihracatın artmasına katkı sağlayabilmektedir. Ayrıca, ekonomik teşvikler ve ticaret politikalarındaki değişiklikler de ihracatı etkileyebilmektedir. Sonuç itibarıyla, Mersin ili ve Türkiye genelindeki imalat sektöründe gerçekleşen ithalat ve ihracat değerlerinin analizi, bölgenin ve ülkenin uluslararası ticaretteki rolünü anlamak için önemlidir. Bu değerler, ekonomik büyüme, ticaret politikaları ve uluslararası rekabet gücü gibi faktörlerin birleşimiyle şekillenmektedir. Bu nedenle, bu verilerin dikkatle incelenmesi, bölgesel ve ulusal ekonomik politikaların planlanması ve uygulanması açısından önemlidir.

Tablo 3

Mersin Firmaları Dış Ticaretinin Sektör Gruplarına Göre Dağılımı

Sektörler	2021		2022		Değişim (%)	
	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat
Tarım ve Hayvancılık	1.441.354	1.418.463	1.653.461	1.784.723	15%	26%
Ormançılık ve Tomrukçuluk	111	56	64	121	-43%	117%
Balıkçılık ve Su Ürünleri	12.716	29	13.221	0	4%	-
Kömür ve Linyit	0	0	7.226	7.168	-	-
Metal Cevheri	36.528	0	21.424	1.330	-41%	-
Diğer Madencilik ve Taş Ocakçılığı	32.445	5.041	30.298	9.074	-7%	80%
Gıda Ürünleri	1.101.960	647.038	1.817.193	1.497.462	65%	131%
İçecekler	6.176	1.767	6.845	1.133	11%	-36%
Tütün Ürünleri	26.658	17.318	26.275	33.496	-1%	93%
Tekstil Ürünleri	77.000	57.136	76.988	81.915	0%	43%
Giyim Eşyaları	159.628	3.267	153.444	1.940	-4%	-41%
Deri ve İlgili Ürünler	3.419	677	3.124	1.024	-9%	51%
Ağaç, Ağaç Ürünleri ve Mantar Ürünleri (Mobilya Hariç)	10.358	2.336	21.583	9.434	108%	304%
Kağıt ve Kağıt Ürünleri	31.201	33.546	24.628	43.324	-21%	29%
Kayıtlı Medyanın Basılması ve Çoğaltılması	23	156	11	127	-49%	-19%
Kok Kömürü ve Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri	331.532	894.329	1.085.548	2.168.614	227%	142%
Kimyasallar ve Kimyasal Ürünler	206.615	381.983	280.997	564.095	36%	48%
Temel Eczacılık Ürünleri ve Eczacılığa Ait Malzemeler	31.148	14.176	29.369	19.175	-6%	35%
Kauçuk ve Plastik Ürünleri	111.695	28.209	114.848	35.283	3%	25%
Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünler	51.527	20.450	61.307	24.767	19%	21%
Ana Metal Sanayii	86.744	82.469	126.172	176.154	45%	114%
Makine ve Teçhizat Hariç, Fabrikasyon Metal Ürünleri	150.841	62.813	178.214	110.656	18%	76%

Ekev Akademi Dergisi, Sayı 101

Bilgisayarlar, Elektronik ve Optik Ürünler	6.526	15.492	10.032	11.899	54%	-23%
Elektrikli Teçhizat	22.019	14.307	35.320	33.589	60%	135%
Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Teçhizat	173.282	117.524	204.629	147.589	18%	26%
Motorlu Kara Taşıtı, Treyler (Römork) ve Yarı Treyler (Yarı Römork)	56.125	11.441	82.884	18.426	48%	61%
Diğer Ulaşım Araçları	4.385	9.119	23.396	10.277	434%	13%
Mobilya	14.760	1.390	12.334	1.229	-16%	-12%
Diğer İmalatlar	6.320	4.211	8.267	5.082	31%	21%
Suyun Toplanması, Arıtılması ve Dağıtılması	2.373	49	2.354	0	-1%	-
Atığın Toplanması, Islahı ve Bertarafı Faaliyetleri; Maddelerin Geri Kazanımı	51.653	121.184	53.681	55.582	4%	-54%
Posta ve Kurye Faaliyetleri	0	0	0	0	-	-
Yayıncılık Faaliyetleri	502	517	161	189	-68%	-63%
Sinema Filmi, Video ve Televizyon Programları Yapımcılığı, Ses Kaydı ve Müzik Yayımlama Faaliyetleri	56	46	13	22	-77%	-53%
Mimarlık ve Mühendislik Faaliyetleri; Teknik Muayene ve Analiz	2	0	0	0	-81%	-92%
Diğer Profesyonel, Bilimsel ve Teknik Faaliyetler	0	0	0	0	-	0%
Yaratıcı Sanatlar, Gösteri Sanatları ve Eğlence Faaliyetleri	6	1	8	4	36%	245%
Kütüphaneler, Görsel Sanatları ve Eğlence Faaliyetleri	0	0	0	0	-	-
Toplam	4.247.688	3.966.540	6.165.319	6.854.903	45%	73%

Kaynak: Mersin Ticaret ve Sanayi Odası Faaliyet Raporu, 2022

Tablo 3'teki veriler, 2021 ve 2022 yıllarında farklı sektörlere ait toplam ihracat ve ithalat değişikliklerini oransal olarak göstermektedir. İhracat ve ithalat rakamlarındaki değişim yüzdesi, her bir sektörün dış ticaret performansındaki artış veya azalışın boyutunu göstermektedir. Tablo 3'teki oransal değişikliklerin bazı önemli noktaları şu şekildedir:

1. Tarım ve Hayvancılık:

- *İhracat %15 artmış, ithalat ise %26 artmıştır. İhracattaki artış ithalattaki artıştan daha düşüktür, bu da dış ticaret açığının arttığını göstermektedir.*

2. Gıda Ürünleri:

- *İhracat %65 artarken ithalat %131 artmıştır. Gıda ürünleri sektöründe hem ihracat hem de ithalat çok yüksek oranda artmıştır. Ancak ithalattaki artış ihracattaki artıştan daha belirgindir.*

3. Kimyasallar ve Kimyasal Ürünler:

- İhracat %36 artmış, ithalat %48 artmış. İhracattaki artış ithalattaki artıştan daha düşüktür, ancak yine de kimyasal sektöründe güçlü bir büyüme olduğunu göstermektedir.

4. Ana Metal Sanayii:

- İhracat %45 artarken ithalat %114 artmıştır. Ana metal sanayiinde hem ihracat hem de ithalat çok yüksek oranda artmış, ancak ihracattaki artış ithalattaki artıştan daha belirgindir.

5. Elektrikli Teçhizat:

- İhracat %60 artarken ithalat %135 artmıştır. Elektrikli teçhizat sektöründe hem ihracat hem de ithalat çok yüksek oranda artmış, ancak ithalattaki artış ihracattaki artıştan daha fazladır.

6. Mobilya:

- İhracat %16 azalırken ithalat %12 azalmıştır. Mobilya sektöründe hem ihracat hem de ithalat azalmış, ancak ihracattaki azalış ithalattaki azalıştan daha fazladır.

7. Atık Yönetimi ve Geri Dönüşüm:

- İhracat %4 artarken ithalat %54 azalmıştır. Atık yönetimi ve geri dönüşüm sektöründe ihracat artarken ithalat azalmış, bu da yerel üretim ve geri dönüşüm faaliyetlerinin arttığını göstermektedir.

Bu detaylar, her bir sektörün dış ticaret performansındaki farklılıkları daha net bir şekilde ortaya koymakta ve sektörel dinamiklerin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmaktadır.

Tablo 4

Mersin İli, Türkiye'nin Dış Ticaret Dengesi İçindeki İhracat ve İthalat Payının Yıllara Göre Dağılımı

YIL	MERSİN İLİ		TÜRKİYE		DIŞ TİCARET DENGESİ		KARŞILAMA ORANI	
	İHRACAT (bin \$)	İTHALAT (bin \$)	İHRACAT (bin \$)	İTHALAT (bin \$)	Türkiye	Mersin	Mersin	Türkiye
2013	3.383.857	4.377.188	161.480.915	260.822.803	-99.341.888	-993.331	77%	61%
2014	3.231.017	3.906.526	166.504.862	251.142.429	84.637.567	-675.509	82%	66%
2015	2.469.650	2.417.512	150.982.114	213.619.211	62.637.097	52.138	102%	70%
2016	2.633.264	2.430.207	149.246.999	202.189.242	52.942.243	203.057	108%	73%
2017	2.682.629	2.715.794	164.494.619	238.715.128	-74.220.509	-33.165	98%	68%
2018	2.814.211	2.293.598	177.168.756	231.152.483	-53.983.727	520.613	122%	76%
2019	1.775.172	1.184.455	171.464.945	202.704.320	-31.239.375	590.717	149%	84%
2020	3.211.201	2.841.198	169.637.755	219.516.807	-49.879.052	370.003	113%	77%
2021	2.537.398	1.578.176	213.598.369	260.682.217	-47.083.848	959.222	160%	81%
2022	2.794.041	1.781.056	235.247.081	342.209.950	-106.962.869	1.012.985	156%	68%
2023	3.025.542	2.390.307	232.215.312	339.056.072	-106.840.760	635.235	126%	68%

Kaynak: TÜİK, 2024.

Tablo 4'te Mersin iline ait, Türkiye'nin dış ticaret dengesi içindeki ihracat ve ithalat payını yıllara göre göstermektedir. İhracat ve ithalat değerlerinin yanı sıra, Türkiye genelindeki ihracatın ithalatı karşılama oranı da verilmektedir. İhracatın ithalatı karşılama oranı, bir ülkenin dış ticaret dengesindeki dengenin sağlıklı olup olmadığını değerlendirmek için önemli bir göstergedir.

Mersin ili dış ticaret verilerini incelendiğinde, bölgenin ihracat ve ithalat performansı arasındaki dengenin zaman içinde nasıl değiştiği gözlemlenebilmektedir. Özellikle, 2013 ile 2019 arasında Mersin'in ihracatın ithalatı karşılama oranında sürekli bir artış trendi gözlemlenmektedir. Örneğin, tablo 4 ele alındığında; 2013 yılında ihracat 3.383.857 (bin \$) ve ithalat 4.377.188 (bin \$) düzeylerinde seyrederken; 2019 yılında ihracat 1.775.172 (bin \$) ve ithalat 1.184.455 (bin \$) olarak gerçekleşmiştir. Mersin ilinin bölge genelinde 2013 yılında dış ticaret dengesinin %77'sini karşılarken; Türkiye genelinde bu oran %61 olmuştur. 2019 yılında ise Mersin ilinin bölge genelinde dış ticaret dengesinin %149'unu karşılarken; Türkiye genelinde bu oran %84 olmuştur. Bu durum, bölgenin dış ticaret dengesinde bir iyileşme yaşandığını ve ithalatı karşılama kapasitesinin güçlendiğini göstermektedir. Bu iyileşmede serbest bölgelerin ve gümrüklü antrepoların Mersin ilinin ihracatına katkısının etkili olduğu gözlemlenmektedir.

Ancak, 2020 ve sonrasında bu olumlu trendde bir düşüş yaşanmıştır. Örneğin Tablo 4 ele alındığında; 2020 yılında Mersin ili açısından ihracat 3.211.201 (bin \$) ve ithalat 2.841.198 (bin \$) olurken; 2021 yılında ihracat 2.537.398 (bin \$) ve ithalat ise 1.578.176 (bin \$) olarak gerçekleşmiş ve 2020 yılında Mersin ilinin bölge genelinde dış ticaret dengesini karşılama düzeyi %113'e ve Türkiye genelindeki karşılama düzeyi ise % 77'ye düşmüştür. 2021 yılında ise bu oranlar %160 ve %81 olarak gerçekleşmiştir. Bu düşüşün arkasındaki faktörler arasında, öncelikle COVID-19 pandemisinin etkileri öne çıkmaktadır. Pandemi, küresel ticaret akışlarını olumsuz yönde etkileyerek Mersin'in ihracatını ve ithalatını sınırlamış olabilir. Ayrıca, 2023 yılında yaşanan depremlerin liman faaliyetlerini etkileyerek ticaret hacmini olumsuz etkilediği de göz ardı edilmemelidir. Çünkü 2023 rakamları ele alındığında; Mersin ilinin bölge genelinde dış ticaret dengesini karşılama düzeyinin %126'ya ve Türkiye genelindeki karşılama düzeyini ise % 68'e kadar gerilediği görülmektedir.

Bununla birlikte, Mersin gibi nüfusu hızla artan bölgelerde iç talebin ve dolayısıyla ithalatın artması muhtemeldir. Bu da dış ticaret dengesindeki eğilimleri etkileyebilmektedir. Ancak, bu artış eğilimi ile dış ticaret dengesi arasında bir denge kurulması gerekmektedir. Bu dengenin tespit edilebilmesi, Mersin ilinin başarılı olması ve rekabetçi gücünün artırılabilmesi açısından bazı etkenler ön plana çıkmaktadır. Bu etkenler; Mersin ili gibi sektörel dönüşüme uğrayan illerde ilk olarak inovasyon etkisi olarak ortaya çıkmaktadır (Tomak, 2010, s. 44). Daha sonrasında sektörel çeşitlilik, işgücünün etkinliği ve yaşam kalitesi, fiziksel altyapıya ve ağlara sahip olunması ile Mersin ili gibi orta ölçekli illerde stratejik karar alma gücü ve kurumların bu kararları benimseme ve uygulama kabiliyeti şeklinde sıralanabilmektedir (Tomak, 2010, ss. 48-49).

Mersin ili dış ticaret dengesindeki değişimlerin analizi, çeşitli faktörlerin bir araya gelmesiyle oluşan karmaşık bir süreci yansıtmaktadır. Bu faktörlerin bir araya gelerek dış ticaret dengesindeki değişimlere etkisi, ekonomi ve ticaret politikalarının yanı sıra doğal ve sosyal olayların da dikkate alınması gerektiğini göstermektedir. Bu verilerin daha kapsamlı bir analizle değerlendirilmesi, Mersin'in dış ticaret stratejilerinin geliştirilmesine ve bölgenin ekonomik sağlığının iyileştirilmesine katkı sağlayabilmektedir.

Türkiye'nin dış ticaret verileri incelendiğinde, ülkenin ihracatında belirgin bir artış trendi göze çarpmaktadır. Özellikle son yıllarda ihracat rakamlarında hızlı bir yükseliş görülmektedir. Bu durum, Türkiye'nin uluslararası pazarlarda daha etkin bir konuma geldiğini ve ihracat potansiyelinin genişlediğini göstermektedir.

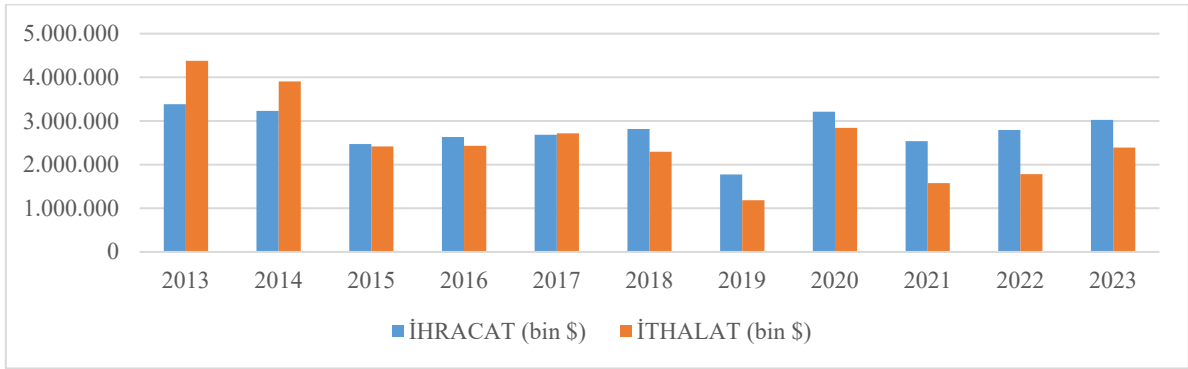
Ancak, ithalat rakamlarında da belirgin bir artış bulunmaktadır. Bu, Türkiye'nin iç talebi karşılamak ve üretim süreçlerini sürdürebilmek adına dışarıdan daha fazla mal ve hizmet satın aldığını göstermektedir. Bu artış eğilimi özellikle son yıllarda hız kazanmış gibi görünmektedir.

Ticaret dengesi açısından bakıldığında, Türkiye'nin ticaret açığı verdiği görülmektedir. Yani, ithalatının ihracatından daha yüksek olduğu bir dengesizlik durumu söz konusudur. Bu durum, Türkiye'nin uluslararası ticarete dışa bağımlı olduğunu ve ithalata olan ihtiyacın yüksek olduğunu göstermektedir. Ancak, bu aynı zamanda ekonominin bazı zayıflıklarını da yansıtabilmektedir.

Genel olarak, Türkiye'nin dış ticaret verileri, ülkenin ekonomik büyüme potansiyelini ve uluslararası rekabet gücünü yansıtır gibi görünmektedir. Ancak, ticaret açığı gibi bazı dengesizliklerin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu verilerin daha geniş bir ekonomik bağlam içinde değerlendirilmesi, Türkiye'nin dış ticaret stratejilerinin etkinliğinin ve ekonomik sağlamlığının daha iyi anlaşılmasına yardımcı olabilecektir.

Şekil 4

Mersin İlinin Yıllara Göre İhracat ve İthalat Miktarları

Kaynak: TÜİK, 2024.

Mersin ili, dış ticaretinde hem ihracat hem de ithalat rakamlarında zaman içinde değişkenlik göstermiştir. İhracat ve ithalat rakamlarındaki genel eğilimler, birbirleriyle yakından ilişkilidir ve genellikle aynı dönemlerde artış veya azalış göstermektedirler. Şekil 4'e göre özellikle, 2013 ile 2015 yılları arasında Mersin'in ihracat rakamlarında istikrarlı bir düşüş yaşanmıştır. Örneğin, 2013 yılında ihracat 3.383.857 (bin \$) ve ithalat 4.377.188 (bin \$) düzeylerinde seyrederken; 2015 yılında ihracat 2.469.650 (bin \$) ve ithalat 2.417.512 (bin \$) olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde küresel ekonomik belirsizlikler ve iç piyasada yaşanan sorunlar, ihracatın zayıflamasına neden olmuş olabilir. Ancak, 2016 yılında bir toparlanma gözlenmiş, ihracat rakamlarında bir artış gerçekleşmiştir. Örneğin, 2016 yılında ihracat 2.633.264 (bin \$) ve ithalat 2.430.207 (bin \$) iken; 2023 yılında ihracat 3.025.542 (bin \$) ve ithalat ise 2.390.307 (bin \$) gerçekleşmesiyle Mersin ili ihracatının ithalat düzeyinin üzerinde seyrettiği görülmektedir. Bu oranların değişimi Tablo 4'teki rakamlarla da benzerlik göstermektedir.

İthalat rakamları da genel olarak ihracat rakamlarıyla benzer düzeyde artmıştır. Bu da Mersin'in dış ticaret hacminin genişlediğini ve uluslararası ticarete daha fazla rol aldığını gösterebilir. Ancak, 2019 yılında ihracat ve ithalat rakamlarında bir düşüş yaşanmış olup, bu dönemde küresel ekonomik belirsizlikler ve ticaret savaşları gibi faktörler etkili olmuş olabilir.

2020 ve 2021 yıllarında ise hem ihracat hem de ithalat rakamlarında artışlar yaşanmıştır. Bu dönemde COVID-19 pandemisinin yarattığı arz zinciri bozulması ve talep değişiklikleri gibi faktörler, dış ticaretin canlanmasına katkıda bulunmuş olabilir. Mersin'in dış ticaret performansı zaman zaman

dalgalanmalara rağmen genel olarak artış eğilimindedir. Ancak, sürdürülebilir bir büyüme için ekonomik ve ticari politikaların dikkatle yönetilmesi önemlidir.

4. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Dış ticaretin vergilendirilmesi, bir ülkenin vergi sistemi ve ekonomisi açısından oldukça önemlidir. Bu konu, hem devlet gelirinin bir kaynağı olarak hem de dış ticaret politikalarının temel araçlarından biri olarak değerlendirilmektedir. Özellikle Türkiye gibi dış ticaretin önemli olduğu ülkelerde, bu husus daha da büyük önem kazanmaktadır.

Uluslararası anlaşmalar, Türkiye'nin AB süreci ve ekonomideki liberalleşme çabaları gibi faktörler, dış ticaretin vergilendirilmesinin önemini azaltmış gibi görünebilir. Ancak, gümrük vergileri yerine ikame mali yükümlülüklerin getirilmesi gibi adımlar, bu değerin değişmemesini sağlamıştır. Bu, dış ticaretin vergilendirilmesinin hala önemli bir unsur olduğunu göstermektedir.

Türkiye'de dış ticaret üzerinden ve eş etkili mali yükümlülüklerden alınan vergiler, genellikle gümrük idareleri ve yetkili bankalar vasıtasıyla tahsil edilmektedir. Bu vergilerin ve mali yükümlülüklerin asli amacı, hazineye gelir sağlamaktır. Dolayısıyla, bunlar belli bir mali disiplin çerçevesinde değerlendirilip tahsil edilmektedir. Ancak, dış ticaret işlemlerinden kaynaklanan mali yükümlülüklerin, genel olarak mali yükümlülükler gibi mevzuat ve uygulama açısından özensiz bir görünüme sahip olduğu görülebilir. Bu durum, daha fazla düzenleme ve denetim gerektirebilmektedir.

Dış ticaret işlemleri ihracat, ithalat ve transit olarak üç temel başlık altında toplanmaktadır. Uluslararası anlaşmalar ve varış ülkesindeki vergilendirme esasları uyarınca, transit işlemlerine konu olan mallar ve ihracata konu olan mallar için birkaç istisnai durum dışında herhangi bir mali sorumluluk söz konusu değildir. İthalatın gümrük rejimleri kapsamında şartlı muafiyet sistemine dayanması halinde, süre, faiz ve garanti uygulanması dışında herhangi bir gümrük yükümlülüğünün bulunmadığı açıktır.

Ekonomisi dış dünyaya açık olan ülkede, katma değer ve ödemeler dengesi açısından ithalata bağımlı üretim modeli esas alınıyorsa ve üretimde kullanılan ithal girdiler çok az sayıda tedarike dayanıyorsa ülkelerde sorunlar ortaya çıkmaktadır. Hem minimum üretim maliyetleri açısından hem de tedarik süreci açısından ortaya çıkabilmektedir. Buna karşılık, bir ülkenin ithalatı ürün çeşitlendirmesine dayanıyorsa ve birden fazla tedarikçi ülke varsa, tedarik eden ülkelere herhangi birinde üretim azalsa veya ithal girdi maliyetleri artsa bile sektörün ihtiyaç duyduğu üretim maliyetleri aynı seviyede tutulacaktır.

İhracata dayalı büyüme modelinde, bir ülkenin ihracatının endüstriyel çeşitliliğe dayalı olması ve birden fazla ülkeyi kapsamaması durumunda olası fiyat düşüşlerinin ve talep azalmasının olumsuz etkisi en aza indirilebilmektedir. Sektörel çeşitlilik ve çoklu ihracat, ülkenin gelirinin artırmasında büyük avantaj oluşturmaktadır. Ayrıca, hammadde ithalatının yıllar içinde dalgalanma gösterdiği ve bu dalgalanmanın üretim sürekliliğini olumsuz etkilediği belirtilmektedir. Bu durum, üretim süreçlerindeki istikrarsızlığa ve üretim aksamalarına yol açabilmektedir.

Çalışmada elde edilen sonuçların ve ortaya konulan tartışmaların daha önce ele alınan Atabay (2005), Gerekli (2014), Kalpalı (2007), Kolçak (2013), Şahin (2017) ve Tokatlıoğlu (2005)'te de belirtilen sonuçlarla uyumlu bir eğilim gösterdiği anlaşılmaktadır. Gerçekten de Gerekli (2014), Kolçak (2013) ve Tokatlıoğlu (2005) dış ticaretten alınan vergilerin günümüzde etkin biçimde kullanıldığını ve ağırlığının ithalat üzerinden alınan vergilerde olduğu ve kamusal finansmanda dolaylı vergilerin tercih edildiğini vurgularken; Kalpalı (2007) dış ticaret üzerinden alınan vergilerin herkes tarafından eşit olarak yüklenilmesini ve haksız rekabetin önlenmesinin altını çizmekte ve Şahin (2017) ise gümrük vergileri ile yasal mevzuatın sadeleştirilerek vergiye uyumun artırılmasında etkin hale getirilecek otomasyon sistemi ile gümrük işlemlerinin kolaylaştırılmasını önermekte ve son olarak Atabay (2005)

ise ihracat yapan işletmelerin dış ticaret sermaye şirketleri yoluyla dolaylı ihracat yapabilecekleri gibi ortak ihracat grupları oluşturarak da ihracat performanslarını artırabilecekleri önerisini vurgulamaktadır. Bu çalışmada da diğer çalışmalara benzer şekilde dış ticaretin günümüzde etkin bir şekilde kullanıldığı ve ağırlığın ithalat üzerinde olduğu ve benzer yapılara sahip bölgelerde iş birliğine gidilerek ihracat performanslarının artırılacağı hususu vurgulanmaktadır.

Çalışmada Mersin ili dış ticaret verileri incelendiğinde, bölgenin ihracat ve ithalat performansı arasındaki dengenin zaman içinde nasıl değiştiği gözlemlenebilmektedir. Özellikle, 2013 ile 2019 arasında Mersin'in ihracatın ithalatı karşılama oranında sürekli bir artış trendi gözlemlenmektedir. Bu, bölgenin dış ticaret dengesinde bir iyileşme yaşandığını ve ithalatı karşılama kapasitesinin güçlendiğine işaret etmektedir. Bu iyileşmede serbest bölgelerin ve gümrüklü antrepoların Mersin ilinin ihracatına katkısının etkili olduğu görülmektedir. Ancak, 2020 ve sonrasında bu olumlu eğilimde bir düşüş yaşanmıştır. Bu düşüşün arkasındaki faktörler arasında, öncelikle COVID-19 pandemisinin etkileri öne çıkmaktadır. Pandemi, küresel ticaret akışlarını olumsuz yönde etkileyerek Mersin'in ihracatını ve ithalatını sınırlamış olabilir. Ayrıca, 2023 yılında yaşanan depremlerin liman faaliyetlerini etkileyerek ticaret hacmini olumsuz etkilediği de göz ardı edilmemelidir.

Mersin ili, 2009-2023 döneminde sanayi girişimlerinde bir artış yaşamış olsa da bu artış Türkiye genelindeki trendle benzer düzeyde seyretmiştir. 2009'da sanayi girişimlerinin Türkiye içindeki payı %2,30 iken, bu oran diğer yıllarda genelde %2,20 ile %2,30 arasında dalgalanmıştır. Sanayi girişimlerinde bir artış yaşanmış ancak Türkiye genelinde azalma olmuştur.

Bu veriler, Mersin'in sanayi açısından istikrarlı bir performans gösterdiğini ancak diğer bölgelerle kıyaslandığında belirgin bir farklılık göstermediğini ortaya koymaktadır. Çalışmada bu çerçevede (Tomak, 2010)'de vurgulanan faktörlere ilişkin öneriler sunulmuştur. Mersin ilinin yerel potansiyelini artırmak ve Türkiye geneline bu artışın etkilerini yaymak için küresel pazarlar ile uyumlu sektörel potansiyelin artırılması ve yerel sınırlılıkların mümkün olduğu ölçüde minimize edilmesi gerekmektedir. Mersin limanının potansiyeli, serbest bölge, gümrüklü antrepolar ve lojistik imkânları ile Mersin ilinin yaygın tarımsal üretim kapasitesinin artırılması, Mersin'in turizm ve tarımsal gıda ölçekli mevcut kapasitesini güçlendirmeye yönelik olmalıdır.

Mersin ili, ihracat ve ithalat rakamları da zaman içinde değişkenlik göstermiştir. Bu iki gösterge arasındaki yakın ilişki, genellikle aynı dönemlerde artış veya azalış şeklinde görülmektedir. Örneğin, 2013 ile 2015 yılları arasında Mersin'in ihracat rakamlarında istikrarlı bir düşüş yaşanmıştır. Bu dönemde küresel ekonomik belirsizlikler ve iç piyasada yaşanan sorunlar gibi faktörlerin etkisiyle ihracatın zayıflamasına neden olmuş olabilir. Ancak, 2016 yılında bir toparlanma gözlenmiş ve ihracat rakamlarında artış gerçekleşmiştir. Bu toparlanma, muhtemelen ekonomik koşullardaki iyileşme, dış pazarlarda yeni fırsatlar veya yerel üreticilerin rekabet gücünün artması gibi faktörlerden kaynaklanmış olabilir.

Bu bağlamda, Mersin'in dış ticaretindeki değişkenliklerin birçok faktörden etkilendiğini ve bu faktörlerin karmaşık bir şekilde birbirine bağlı olduğu söylenebilmektedir. Özellikle küresel ekonomik koşulların yanı sıra iç piyasadaki durum da önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, Mersin'in dış ticaret performansını değerlendirirken hem uluslararası hem de iç piyasadaki faktörlerin dikkate alınması gerekmektedir.

İhracat ve ithalat rakamlarının genel olarak benzer bir seyir izlemesi, bölgenin uluslararası ticarete aktif bir rol oynadığını ve dış ticaret hacminin genişlediğini göstermektedir. Bu durum, Mersin'in ekonomik yapısının küresel pazarlara entegrasyonunun önemli bir göstergesi olarak değerlendirilebilmektedir. Ancak, 2019 yılında ihracat ve ithalat rakamlarında yaşanan düşüş, küresel

ekonomik belirsizliklerin ve ticaret savaşlarının etkisini yansıtabilir. Bu dönemde, uluslararası ticarete yaşanan dalgalanmalar ve ticari gerilimler, Mersin'in dış ticaretini olumsuz yönde etkilemiş olabilir.

2020 ve 2021 yıllarında ise COVID-19 pandemisinin etkileriyle birlikte ihracat ve ithalat rakamlarında artışlar yaşanmıştır. Pandemi sürecinde arz zinciri bozulması ve talep değişiklikleri gibi faktörler, uluslararası ticarete hareketliliği artırmış olabilir. Bu dönemde, Mersin'in dış ticaretindeki artışlar hem iç talebin canlanmasıyla hem de uluslararası pazarlarda yeni fırsatların değerlendirilmesiyle ilişkilendirilebilir.

Türkiye genelinde ise ihracat rakamlarında belirgin bir artış trendi gözlenmektedir. Son yıllarda Türkiye'nin uluslararası pazarlarda daha etkin bir konuma gelmesi ve ihracat potansiyelinin genişlemesi, ekonominin dışa açık yapısının güçlendiğini göstermektedir. Ancak, bu artış eğilimiyle benzer düzeyde ithalat rakamlarında da bir artış görülmektedir. Bu durum, Türkiye'nin üretim süreçlerini sürdürebilmek ve iç talebi karşılamak adına dışarıdan daha fazla mal ve hizmet satın aldığını göstermektedir.

Ticaret dengesi açısından bakıldığında, Türkiye'nin ticaret açığı verdiği görülmektedir. Yani, ithalatının ihracatından daha yüksek olduğu bir dengesizlik durumu söz konusudur. Bu durum, Türkiye'nin uluslararası ticarete dışa bağımlı olduğunu ve ithalata olan ihtiyacın yüksek olduğunu göstermektedir. Ancak, bu aynı zamanda ekonominin bazı zayıflıklarını da yansıtmaktadır.

Mersin'in dış ticaret performansı genel olarak uluslararası ekonomik koşullarla benzer düzeyde bir seyir izlemektedir. Ancak, Mersin'in içinde bulunduğu bölgenin ekonomik yapısı ve ticaret potansiyeli, dış ticaretin genel trendlerinden etkilenmektedir. Sonuç olarak, Mersin'in dış ticaret performansı zaman zaman dalgalanmalara rağmen genel olarak artış eğilimindedir. Ancak, sürdürülebilir bir büyüme için ekonomik ve ticari politikaların dikkatle yönetilmesi önerilmektedir.

5. Kaynakça

- Akdoğan, A. (1991). *Vergilerin incelenmesi ve değerlendirilmesi (Yasal düzenlemelerin işleyişleri açısından)*. Gazi Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Matbaası.
- Aliyev, S. (2006). *Azerbaycan dış ticaret vergilerinin gelişimi ve ekonomiye etkileri* (Tez No. 204326) [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Altıntaş, H. (2021). *Gümrük vergilerinin yapısının, Türkiye gümrük ve Avrupa gümrük mevzuatı çerçevesinde karşılaştırılması*. İksad.
- Atabay, İ. (2005). *İhracatçı işletmeler ile ihracatçı olmayan işletmeler arasındaki farklılıklar ve ihracat performansının analizi: Zeytinyağı sektöründe bir inceleme* (Tez No. 190604) [Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Bahçe, A. B., & Dönmez, Ö. (2017). Kamu harcamalarında mali ve hukuki boyutlar: Türkiye değerlendirmesi. *The Journal of Academic Social Science*, 2017(40), 168-180. <http://dx.doi.org/10.16992/ASOS.11949>
- Çimen, A. (1996). *Gümrük birliği ve Avrupa topluluğu ilişkileri*. Adil.
- Demir, E. (2024). Sosyal bilimlerde nitel araştırma teknikleri üzerine betimsel bir çalışma. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(46), 313-328. <https://doi.org/10.21550/sosbilder.1340355>

- Gerekli, İ. (2014). *Gümrük vergisi oranlarının uluslararası pazarlamaya etkisi* (Tez No. 355862) [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Gök, A. (2015). *Gümrük vergileri uyumsuzlukları ve çözüm yolları* (Tez No. 398215) [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Gürsoy, Y. (2007). *Dış ticaret işlemleri yönetimi* (3. basım). Ekin.
- Kalpali, İ. (2007). *Avrupa Birliği'nde dış ticaret mali yükümlülükleri ve Türkiye açısından değerlendirilmesi* (Tez No. 207780) [Yayımlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Karluk, S. R. (2007). *Küreselleşen dünyada uluslararası kuruluşlar* (6. basım). Beta.
- Karluk, S. R. (2003). *Uluslararası ekonomi teori ve politika* (7. basım). Beta.
- Karluk, S. R. (1998). *Uluslararası ekonomi* (5. basım). Beta.
- Kemer, O. B. (2005). *Dış ticaret teknikleri: Teori ve uygulama*. Alfa Akademi.
- Kılınç, S. (2014). *Gümrük vergisi uyumsuzluklarının idari ve yargısal aşamada çözüm yolları* (Tez No. 362962) [Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi, Celal Bayar Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Kolçak, M. (2013). Dış ticaret vergilerinin Türkiye ekonomisine etkileri. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27(4), 188-209.
- Mersin Ticaret ve Sanayi Odası. (2022). Mersin ekonomik raporu. <https://www.mtso.org.tr/tr/a/2022-mersin-ekonomik-raporu> adresinden 15.06.2024 tarihinde erişilmiştir.
- Seyitoğlu, H. (2001). *Uluslararası iktisat teori politika ve uygulama* (14. basım). Güzem.
- Subaşı, M., & Okumuş, K. (2017). Bir araştırma yöntemi olarak durum çalışması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 419-426.
- Şahin, M. (2017). *Gümrük vergilerinde vergi uyumunun artırılması*. (Tez No. 469267) [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Tokatlıoğlu, M. Y. (2005). Türkiye'de dış ticaretin vergilendirilmesi ve Avrupa birliği. *Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(10), 46-72.
- Toroslu, M. V. (1999). *Uygulamalı dış ticaret işlemleri ve muhasebe* (2.basım). Beta.
- Tuncer, S. (2001). *Gümrükler ve gümrük vergileri (Teori ve uygulama)*. Yaklaşım.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2024). Dış ticaret istatistikleri. <https://biruni.tuik.gov.tr/disticaretapp/disticaret.zul?param1=2¶m2=0&sitcrev=0&isicrev=3&sayac=5804> adresinden 11.06.2024 tarihinde erişilmiştir.
- Üyümez, E. M., & Gültekin, R. (2016). Gümrük denetimi: Türkiye uygulamalarının analizi, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(14), 343-365. <https://doi.org/10.20875/sb.30139>